

tásbeli – az a könyvtáros, aki tessék-lássék kapirgál a polcok között, ha krimi kérnek tőle, de tüvé teszi a könyvtárat, ha egy helyismereti munka után érdeklődnek nála.

Ezek után bizonyára meglepő, ha azt mondom: a könyvtárközi kölcsönzés amúgy is szűkös csatornáit ne terheljük lektűrök, sci-fik kérésével. Csakhogy nem azért, mert ezek „olvasmányértéke nulla”, hanem azért, mert az ilyen típusú kérések némi műfaj- és könyvismerettel helyben kielégíthetők *hasonló művek* ajánlásával, esetleg a keresett mű előjegyzésével. Mert aki némileg járatos az olvasásszociológiában, netán még az olvasáspszichológiában is, az tudja, hogy az *Őt kis malac* helyett bizvást kínálhatja a *Tíz kicsi négert*, sőt Dumast is pótolhatja Jókaiival és viszont, de nagy kockázatot vállal, ha a *Buddenbrook-ház* helyett a *Doktor Faustust* javasolja, noha Thomas Mann

írta mindkettőt, vagy Nagy László versesköetei híján a Tandori Dezsőét ajánlja, mivel mai magyar lírikus mindegyikük.

Igaz, ilyen nehéz helyzetbe ritkán kerül a könyvtáros, hiszen aki Thomas Mannt vagy Nagy Lászlót olvas, többnyire már maga szeret válogatni, és tudhat is, mivel ezen a szinten az olvasói igény és a könyvtári kínálat között közel sincs olyan feszültség, nincs annyi „hiánycikk”, mint a szórakoztató irodalom vagy a slágerkönyvek csoportjában. Ezért nem az „elvtelenség” vagy a „szakmai demagógia” jele az, ha a szépirodalmi tárgyú könyvtárközi kölcsönzési kérések között a lektűrök dominálnak, sokkal inkább a szakismeret hiányáé, a tájékoztatók tájékozatlanságáé, ami szintén megérdemelne egy indulatos jegyzetet, netán többet is!

Simon Zoltán

Még egy vélemény az olvasómozgalomról

A *Könyvtáros* 1984. évi 11. számának *Fórum* rovatában Ellenvélemény az olvasómozgalomról címmel közölte Maróti Andor elitélő cikkét az olvasómozgalomról. A szerkesztőség azért döntött a kézirat közlése mellett, mert vitát kívánt támasztani, amelyben sok minden tisztázódhat. Ezért egyidejűleg hozzászólásra kérte fel Simon Zoltánt, aki nemcsak könyvtáros, hanem irodalomkritikus is. Írását a szerkesztőség Maróti Andoréval együtt tette közzé. Vita azonban mégsem kerekedett a dologból, mert Simon Zoltán egyetértett Maróti Andorral, s cikkének állításait könyvtároskörökből származó érvekkel erősítette meg. Más hozzászólás azóta sem érkezett a témához, s ezek után úgy fest a dolog, mintha a könyvtárosok valamennyien osztanák Maróti Andor véleményét.

Ez azonban nem így van. Maróti Andor érveinek csak egy részével lehet egyetérteni, de több állítását és főként a kérdésben kialakított végkövetkeztetését a könyvtárosok nem fogadják el, s nem is hagyhatják válaszolatlanul, mert decemberben a Hazafias Népfront VIII. kongresszusán nyilván szó lesz a Hazafias Népfront művelődési munkájáról, ezen belül pedig az általa irányított *Olvasó népért* mozga-

lomról is. Szükséges tehát, hogy még a kongresszus előtt nyilvánosságot kapjon a könyvtárosok másfajta véleménye is.

Előljáróban le kívánom szögezni, hogy nem valamennyi múltbeli olvasómozgalmat tekintem a vita tárgyának, hanem csupán a Hazafias Népfront *Olvasó népért* mozgalomát. A korábbi olvasómozgalmaknak mások a formái, módszerei, s mások voltak közvetlenül elérendő céljai is. Az Olvasó népért mozgalom az első, amely az *olvasás feltételeinek társadalmi méretű javítását* jelölte meg célként, mégpedig elsősorban a legfontosabb intézmények, az iskolák és a könyvtárak vonatkozásában, illetve közreműködésével.

Ez a cél 1969-ben, a mozgalom indulása idején megalapozott, teljesíthető volt. Az intézmények a felfutás állapotában voltak, napról napra erősödtek, a könyvtárosok bizakodtak lehetőségeikben és a jövő kilátásaiban. Az előző években kezdődött meg hazánkban a korszerű közművelődési könyvtárak építésének első hulláma, s az újonnan épített könyvtárakban az elérhető célokhoz szabták az intézmény szervezetét, működési formáit. Élénk érdeklődés kísérte és pezsgő élet követte e kor-

szerű könyvtáraknak a színrelépését, aminek következménye nyilvánvalóan az ugrásszerű fejlődés lett. Az igényesebb olvasók, az értelmiségi réteg tagjai is felfedezték a könyvtárakat, rájöttek arra, hogy bennük a korábbi, kölcsönkönyvtári állapotokhoz képest nem várt színvonalú szolgáltatásokban lehet részük, főként az új városi intézményekben. Az újdonság varázsa, a sok új szolgáltatás más olvasórétegeket is megmozgatott. A könyvtárosok mindezek alapján azt gondolták, hogy a könyvtárfejlesztés akkori ütemének folytatódása esetén a következő években százezres nagyságrendben növekszik majd a könyvtárhasználók száma is. A fejlesztés útja ugyanis ki volt munkálva, sőt kipróbálva is volt.

De más történt! A hetvenes évek elején lelassult a könyvtárépítés addigi ritmusa, a közművelődés rendelkezésre álló beruházási összegeket a nagy művelődésiház-építések emésztették fel. A könyvtáraknak sok helyen a művelődési házakba való önkényes beolvasztási törekvések ellen kellett – többnyire sikertelenül – védekezniük. Jó pár év telt el addig, míg a Művelődési Minisztérium nyilvános ígéretet tett az időközben elmaradt könyvtári beruházások pótlására, a beruházási arányoknak a könyvtárügy javára történő módosítására. Ezt azonban lehetetlenné tették a beköszöntő gazdasági nehézségek. A költségvetésből ellátott intézmények csak a szinten tartást tervezhették – a könyvtárak emelkedése miatt még ezt is alig –, fejlesztésre nem volt mód. Így érkeztünk el a mához. Ez az oka annak, hogy a mozgalom másfél évtizedes élete során nem sokat jutott előre a kitűzött célok megvalósításában.

Maróti Andor a mozgalommal hiánylistát szegezett szembe, de az eredményekről hallgat. Szerinte a mozgalom kiszakítja az olvasást a művelődés egészéből, és csupán önmagában propagálja. Értésünkre adja, hogy nem mindegy, mit és hogyan olvas az ember. Felszólal a fejlesztési szándék felületessége és szószaporító cselekvésképtelensége ellen, aminek következményeként a mozgalom megreked a könyvek könyvtári kézbe adásánál, a könyvtári tagság szorgalmazásánál. Amit elér, csak látszateredmény, nem valóságos olvasáskultúra. Azt is állítja, hogy a könyvtári gyakorlat a legfontosabb mércének azt tekintti, hogy hány könyvet visznek el az olvasók a könyvtárból, de hogy valójában elolvasták-e, megértették-e, magukra vonatkoztatták-e az olvasottakat, senki sem méri. Az olvasás eredménye így válik magán-

üggé, amiért sem az intézményeknek, sem az olvasómozgalom szakembereinek nem kell felelniük.

Az Olvasó népért mozgalmat a Magyar Írók Szövetsége kezdeményezte. *Darvas József*, az akkori elnök a következő címmel írt cikket az indulás idején: *Értő közönséget az irodalomnak!*, s ebben az iskolát és a könyvtárakat jelölte meg olyan szellemi műhelyekként, amelyek munkálói lehetnek az olvasóvá nevelésnek. *Antalfia Jenő* pedig arról írt cikket, hogy „Ki kell szélesíteni a könyvtár viszonylag zárt világát”. 1969 áprilisában a mozgalom társadalmi elnökségének felhívása szintén két fő feladatot jelölt meg: a nem olvasók felkutatását és olvasásra szoktatását, továbbá a már olvasók elvezetését az értékes művekhez. Több évtizedre szóló emberformáló munka volt a mozgalom fő célja. A több évtizedből eddig másfél telt el.

Ha az ember végigolvassa Maróti Andor hiánylistáját, úgy érzi, hogy a szerző vagy egyáltalán nem ismeri a mozgalom tevékenységét, vagy tendenciózusan csak a hibákat válogatta ki.

Darvas József azt írta 1969-ben, hogy a könyvtárak azok az intézmények, amelyeknek áldozatkész munkájára – az eddigi tapasztalatok szerint – a mozgalom bízott számíthat ebben a nevelőmunkában. És ugyanígy vélekedett *Veres Péter*, *Szabó Pál*, *Mesterházi Lajos*, illetve vélekedik számtalan megnyilatkozásában *Fekete Gyula*, *Tatay Sándor*, *Fehér Klára* és sok író, tudós, közéleti ember is.

Ezek a vélemények méltán voltak hízelgők a könyvtárak számára, mert a könyvtári eredmények az 1960-as és a 70-es években a magyar művelődéstörténetben soha nem ismert magas színvonalat képviseltek. A gyermekkönyvtárak országos tevékenysége s – hogy csak néhány könyvtárosi pályát említsék a derékhadból – például *Kellner Béla*, *Lipták Pál*, *Papp Attila*, *Szurmay Ernő*, *Takács Miklós* munkálkodása révén láthatóvá vált a jövő útja.

S hogy az olvasáskultúrát kiszakították volna a művelődés egészéből? Az írók az induláskor *Kodály Zoltánék* Éneklő ifjúság mozgalmat vették mintául, arra gondoltak, hogy olykor célszerű a művelődés valamely területét kiragadva ennek fejlesztésére több erőt mozgósítani, hogy ez a terület végül is hatással legyen az egész művelődésre.

A mozgalom első éveiben valóságos „felmérési divat” tartotta izgalomban a könyvtárosokat. A *Könyvtárost* is elárasztották kéziratokkal, mindenki „tudományos igényű” felmérést

akart közzétenni olvasónevelő, illetve az olvasás hatását vizsgáló munkájáról. Ezek az elemzések azonban nem voltak elég elmélyültek, a megállapításaik is jórészt azonosak, evidenciák voltak. De akadt olyan egyszerű könyvtáros is, például *Havrilla János* Perkátán, aki évekig vezetett naplót könyvtárosi szervező és lelkesítő munkájáról, s leírta, hogy milyen tanulságos beszélgetéseket folytatott az olvasás ügyében érdekében. S éppen Maróti Andor nem tudná, hogy mindezeknek felül megszervezték az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ olvasáskutatói osztályát, és más szervezetek olvasáselemző tevékenységével együtt a sajtóban és számos kiadványban közzétették megállapításaikat, illetve jobbitó javaslataikat! Az Olvasó népmozgalom harmadik, gárdonyi országos tanácskozásán *Nagy Attila* nagy hatású felszólalásban tette szavá az olvasásra való nevelés általános gondjait, *Sobor Antal* pedig az olvasásra nevelés középiskolai nehézségeit. Azon a tanácskozáson szó sem esett arról, hogy a könyvtárosok hány könyvet adtak az olvasók kezébe, a kölcsönzött kötetek számát egyáltalán nem tették meg az olvasás eredményességének legfőbb mércéjévé.

A veszprémi gyermekkönyvtár megnyitásának 25. évfordulóján baráti találkozóra hívták össze e könyvtár első éveinek olvasóit. Gyermeküket kézen fogva megjelentek a régi olvasók, és szóban vagy levélben, illetve a könyvtár emlékkönyvébe írt sorokkal vallottak arról, milyen rengeteget jelentett nekik zsenge korukban a könyvtár, az olvasás, miként alakult ennek befolyására életpályájuk, hogyan irányították élményeik nyomán gyermekeiket is a könyvtárba. Ilyen kézzelfogható eredményei is vannak az Olvasó népmozgalomnak!

Maróti Andor a könyvtárosokkal és a mozgalom vezetőivel szemben felveti a felelősség kérdését is. Nagyon egyszerű volna ebben a bonyolult művelődési folyamatban így megjelölni a felelősöket, ilyen joggal feltehető néhány más hasonló kérdés is. Olyanok, mint például: Ki felel azért, hogy minden állampolgárban kialakuljon a szocialista öntudat? Hogy mindenki szeresse szüleit? A felelősséggel kapcsolatban nyilvánvalóan először a hatáskört és a cselekvés feltételeit kell megvizsgálni.

Komolyan kell viszont vennünk a vitában *Simon Zoltán*nak azt az érvét, hogy a műveltségszerzés nagy munkájának nincs meg napjainkban a megfelelő társadalmi értékelése. De ebből nem az következik, hogy hagyjuk abba

az olvasómozgalmi tevékenységet, hanem, hogy folytassuk, mert a társadalmi megbecsülés előbb-utóbb megjön.

Maróti Andor felületességgel vádolja a mozgalmat. Én viszont az ő értékelését tartom felületesnek. Nem mélyed el az olvasóvá nevelés problémaiban, hanem felületi jelenségekből, olykor pletykaizú esetekből von le következtetéseket. Egy olvasómozgalmi vitában már felhívtam a figyelmet *Szente Ferenc*nek két évvel ezelőtt, a könyvtárosok győri vándorgyűlésén tartott és a *Könyvtáros* 1983. évi 12. számában megjelent, *A könyvtár feladatai és lehetőségei az olvasóvá nevelésben* című előadására. Nos, Maróti Andor – miközben az olvasóvá nevelés problémáit vitatja – ennek a fontos megnyilatkozásnak mondanivalóját sem veszi figyelembe, nem cáfolja állításait, egyszerűen nemlétezőnek tekinti, s a jó ég tudja, milyen állításokra alapozza véleményét.

Szente Ferenc ebben az előadásában a könyvtárak hatókörével és működésük feltételeivel foglalkozik, kiter továbbá az olvasómozgalom kérdéseire is, mondván: „A Hazafias Népfront támogatónk és szövetségesünk az olvasóvá nevelésben... Az Olvasó népmozgalom az összes korábbi olvasómozgalmak közül a legtöbbet tette a benne részt vevő értelmiségiek, mozgalmi emberek, könyvtárosok, népművelők realitásérzekének és őszinteségének összhangba hozásáért. Az első kulturális mozgalmi akció, mely nem félt beismerni, hogy a mozgalom nem ért el átütő sikert, legfeljebb némileg hozzájárult ahhoz, hogy a művelődés helyzete, az olvasás presztízse nem romlott még nagyobb mértékben.”

Aki az olvasómozgalom eredményeiről kíván megnyilatkozni, annak az ilyen könyvtárosi állásfoglalásokkal is számot kell vetnie.

Páldy Róbert